

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра нормальної та патологічної клінічної анатомії

ЗАТВЕРДЖУЮ

-
- Проректор з науково-педагогічної роботи

-
- Едуард БУРЯЧКІВСЬКИЙ

01 вересня 2023 року

**РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«ПАТОМОРФОЛОГІЯ»**

Рівень вищої освіти: другий (магістерський)

Галузь знань: 22 «Охорона здоров'я»

Спеціальність: 221 «Стоматологія»

Освітньо-професійна програма: Стоматологія

Програму складено на основі освітньо-професійної програми «Стоматологія», підготовки фахівців другого (магістерського) рівня вищої освіти зі спеціальності 221 «Стоматологія» галузі знань 22 «Охорона здоров'я», затвердженою Вченою Радою ОНМедУ (протокол № 8 від 29 червня 2023 року).

Розробники: к.мед.н., доц. Литвиненко М.В.

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри нормальної та патологічної клінічної анатомії
Протокол № 1 від 29.08.2023 р.

Завідувач кафедри _____ Олена АППЕЛЬХАНС

Погоджено із гарантом ОПП _____ Анатолій ГУЛЮК

Схвалено предметною цикловою комісією з медико-біологічних дисциплін ОНМедУ
Протокол № 1 від 29.08.2023 р.

Голова предметної циклової методичної комісії
з медико-біологічних дисциплін ОНМедУ _____ Леонід ГОДЛЕВСЬКИЙ

Переглянуто та затверджено на засіданні кафедри гістології, цитології, ендокринології та патологічної морфології з курсами судорожної медицини
Протокол № 1 від "01" вересня 2023 р.

Завідувач кафедри _____ (підпис) _____ (Ім'я, ПРІЗВИЩЕ)

Переглянуто та затверджено на засіданні кафедри _____
Протокол № _____ від "____" _____ 20__ р.

Завідувач кафедри _____ (підпис) _____ (Ім'я ПРІЗВИЩЕ)

1. Опис навчальної дисципліни:

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, спеціалізація, рівень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни
Загальна кількість: Кредитів: 6,0 Годин: 180 Змістових модулів : 6	Галузь знань 22 «Охорона здоров'я»	<i>Денна форма навчання</i>
		<i>Обов'язкова дисципліна</i>
	Спеціальність 221 «Стоматологія»	<i>Рік підготовки: 2- 3</i>
		<i>Семестри IV - V</i>
	Рівень вищої освіти другий (магістерський)	<i>Лекції (30 год.)</i>
		<i>Семінарські (0 год.)</i>
		<i>Практичні (80 год.)</i>
		<i>Лабораторні (0 год.)</i>
		<i>Самостійна робота (70 год.)</i>
	<i>у т.ч. індивідуальні завдання (0 год.)</i>	
	<i>Форма підсумкового контролю – іспит</i>	

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

2.1. Мета: Опанування здобувачем вищої освіти знань та формування елементів професійних компетентностей в галузі патоморфології, та удосконалення навичок та компетентностей, набутих при вивченні попередніх дисциплін.

Завдання:

1. Формування вмінь та навичок з диференційної діагностики патологічних процесів, з використанням основних методів патоморфологічних досліджень.
2. Опанування вмінням трактувати етіологію, визначити патогез та патологічні зміни при захворюваннях на різних етапах їх розвитку (морфогенезу), структурних основ ускладнень та наслідків хвороби.
3. Удосконалення навичок інтерпретувати патологію клітини та обґрунтовувати клініко-морфологічні характеристики загальнопатологічних процесів, що обумовлюють прояви хвороб.
4. Удосконалення навичок визначати наслідки, що виникають внаслідок змін умов життя людини та під час лікування і проведення діагностичних маніпуляцій.

Процес вивчення дисципліни спрямований на формування елементів наступних компетентностей:

• Загальних (ЗК):

- ЗК 1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.
- ЗК 2. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.
- ЗК 3. Здатність застосовувати знання у практичній діяльності.
- ЗК 4. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.
- ЗК 5. Здатність спілкуватися англійською мовою.
- ЗК 6. Навички використання інформаційних комунікаційних технологій.
- ЗК 7. Здатність до пошуку, опрацювання та аналізу інформації з різних джерел.
- ЗК 8. Здатність до адаптації та дії в новій ситуації.
- ЗК 9. Вміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми.
- ЗК 10. Здатність бути критичним і самокритичним.
- ЗК 11. Здатність працювати в команді.
- ЗК 12. Прагнення до збереження навколишнього середовища.
- ЗК 13. Здатність діяти соціально відповідально та свідомо.

ЗК 14. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

ЗКЗ 15. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

- **Спеціальних (СК)**

СК 2. Спроможність інтерпретувати результат лабораторних та інструментальних досліджень.

СК 3. Здатність встановлювати попередній та клінічний діагноз захворювання.

СК 8. Здатність виконувати медичні маніпуляції.

СК 14. Здатність вести медичну документацію, в тому числі електронних форм

Програмні результати навчання (ПРН):

ПРН1. Виділяти та ідентифікувати провідні клінічні симптоми та синдроми. за стандартними методиками, використовуючи попередні дані анамнезу хворого (катамнезу померлого), дані огляду (матеріалу, органу, померлого), знання про людину, її органи та системи, встановлювати патологоанатомічний діагноз.

ПРН19. Виконувати медичні маніпуляції в умовах лікувального закладу.

У результаті вивчення навчальної дисципліни здобувач вищої освіти повинен:

Знати:

1. Терміни, які використовуються в курсі патоморфології та основні методи патологоанатомічного дослідження.

2. Поняття етіології, патогенезу, морфогенезу. патоморфозу, вчення про хворобу, нозологію, принципи класифікації хвороб.

3. Сутність та основні закономірності загальнопатологічних процесів.

4. Характерні зміни внутрішніх органів при найважливіших захворюваннях людини.

5. Мати спеціалізовані знання про структурне підґрунтя хвороб, знати стандартні методики проведення розтину та прижиттєвої діагностики хвороб.

6. Знати патогенез та патологічні зміни при хворобах на різних етапах їх розвитку (морфогенезу), структурних основ ускладнень та наслідків хвороби;

Вміти:

1. Описувати морфологічні (макроскопічні, мікроскопічні та ультраструктурні) зміни тканин і органів при типових патологічних процесах і хворобах .

2. На підставі описування робити висновок про характер патологічного процесу та його клінічні прояви.

3. Оцінювати результати розтину.

4. Оцінювати морфологічні зміни в біопсійному та секційному матеріалах.

5. Аналізувати морфологічні прояви хвороб.

6. Аналізувати структурне підґрунтя розвитку хвороб та їх клінічних проявів, структурних основ одужання, ускладнень та наслідків із подальшим використанням одержаних знань у практичній роботі лікаря.

7. Проводити диференційну діагностику між патологічними процесами.

3. Зміст навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1.

Введення. Морфологія uszkodження і загибелі клітин та тканин.

Тема 1. Вступ до патоморфології. Предмет і задачі патоморфології. Методи патоморфологічних досліджень. Основні етапи розвитку патоморфології. Морфологічні зміни

клітин як відповідь на стресорне та токсичне пошкодження (паренхіматозні/клітинні дистрофії) Клітинні дистрофії: гіаліново-краплинна, гідропічна, жирова.

Патологічна анатомія як наука, область практичної медицини і учбовий предмет. Задачі патологічної анатомії. Рівні дослідження структурних основ хвороб. Матеріал (об'єкти) і методи патоморфологічних досліджень. Основні етапи розвитку патологічної анатомії. Внесок вітчизняних учених у розвиток світової патоморфології. Визначення поняття «дистрофія», причини дистрофії. Патогенез і механізми дистрофії. Класифікація дистрофії. Морфогенез і морфологія паренхиматозних (внутрішньоклітинних) білкових, жирових та вуглеводних дистрофій (ліпідозів). Елементи ультраструктурної патології клітини. Клітинно-матриксні взаємодії. Клітинні та позаклітинні механізми регуляції трофіки. Поняття про ультраструктурну патологію клітини. Пошкодження цитоплазматичної мембрани, мітохондрій, ендоплазматичного ретикулуму, апарату Гольджі, лізосом. Оборотні і необоротні пошкодження ядер. Пошкодження мітоза, причини, види.

Тема 2. Морфологічні зміни екстрацелюлярного матриксу (строми) як відповідь на пошкодження (стромально-судинні дистрофії). Патоморфологія позаклітинного накопичення складних білків (гіаліноз), жирів та вуглеводів. Виснаження організму.

Стромально-судинні (позаклітинні) білкові, вуглеводні дистрофії та жирових, різновиди, морфологія, механізми, причини, виходи.

Тема 3. Патоморфологія кумуляції продуктів порушеного метаболізму. Розлади обміну заліза й метаболізму гемоглобіногенних пігментів, Патоморфологічні прояви порушення утворення меланіну, обміну нуклеопротейдів та міді. Звапніння (кальциноз) тканин. Утворення каменів.

Визначення змішаної дистрофії, класифікація. Класифікація гемоглобіногенних пігментів. Види порушень їх обміну. Порушення обміну ліпідогенних пігментів. Порушення обміну нуклеопротейдів. Порушення обміну кальцію, види кальциноза, його причини і морфологія.

Тема 4. Некроз-визначення, терміни і фази розвитку, наслідки. Клініко-морфологічні форми некрозу. Патологічна анатомія поліорганної недостатності. Основи Танатологія. Смерть, механізми, ознаки. Біологічні, медичні, соціальні аспекти внаслідок хронічного невиліковного захворювання. Поняття танатогенеза. Структурні механізми припинення діяльності життєво важливих органів при природному перебігу хвороби. Ускладнення припинення роботи серця, легенів, головного мозку, нирок, печінки.

Визначення некрозу, його причини, види, залежно від механізму дії патогенного чинника. Морфологічні ознаки некрозу. Ранні морфологічні і гістохімічні зміни. Морфологічні ознаки некрозу в ядрах. Морфологічні ознаки некрозу в цитоплазмі і міжклітинній речовині. Клініко-морфологічні форми некрозу. Коагуляційний некроз, причини розвитку, різновиду, мікро- макроскопічні зміни в ділянках некрозу. Ферментний і неферментний жировий некроз, локалізація, причини. Гангрена, визначення, класифікація. Суха та волога гангрена, локалізація, макроскопічні зміни некротизованої тканини. Пролежень, особливості розвитку, локалізація. Колікваційний (вологий) некроз, місце локалізації, макро- мікроскопічні зміни. Виходи некрозу. Апоптоз, визначення, морфологічні прояви апоптоза. Вплив зовнішніх чинників на регуляцію апоптоза. Категорії автономного апоптоза. Ознаки загальної смерті, механізми і терміни їх розвитку.

Тема 5. Практичні навички: розділ Введення. Морфологія ушкодження і загибель клітин та тканин.

Відпрацювання практичних навичок.

Змістовий модуль 2.

Розлади крово-та лімфообігу. Порушення гемостазу. Запалення.

Тема 6. Гострі системні розлади кровообігу (гостра коронарна недостатність, шок) та системні розлади кровообігу при хронічній серцевій недостатності та їх наслідки. Регіональні розлади кровообігу (гіперемія, ішемія, плазморагія, кровотеча та крововилив). Порушення утворення й обігу лімфи.

Різновиди загального артеріального повнокров'я. Місцеве артеріальне повнокров'я, види, причини, морфологія. Патоморфологія, наслідки стазу. Загальне венозне повнокров'я, види, причини розвитку,

зміни в легенях і печінці при хронічному венозному повнокров'ї. Загущення крові, причини, морфологічні зміни в органах. Розрідження крові, причини, значення. Кровотеча, визначення, причини розвитку, класифікація. Крововилив, види, морфологія. Шок, визначення, класифікація. Стадії розвитку шоку, морфологічні зміни. Інфаркт, визначення, причини. Види інфарктів. Механізми розвитку і морфологічні зміни в зоні інфаркту. Порушення лімфообращення, причини, класифікація. Гостра і хронічна місцева лімфедема. Морфологія гострої і хронічної загальної лімфедери.

Тема 7. Порушення гемостазу: геморагічний синдром, тромбоз, ДВЗ-синдром. Емболія. Тромбоемболія легеневої артерії, танатогенез.

Тромбоз, визначення, причини і механізми тромбоутворення. Морфологія і види тромбів. Сприятливі і несприятливі виходи тромбозу. Визначення та стадії ДВЗ синдрому, причини виникнення. Визначення емболії, види емболів. Шляхи пересування емболів. Морфологія тромбоемболії легеневої артерії і судин великого круга кровообігу. Порушення іонно-осмотичного і водного балансу. Загальне уявлення про набряк, склад тканинної рідини, класифікація, локалізація накопичення рідини. Місцевий набряк, його регуляція, механізм розвитку, види. Загальний набряк, його різновиди і механізми виникнення. Зневоднення організму, механізми розвитку, ступені зневоднення.

Тема 8. Запалення: причини, морфогенез. Патоморфологія ексудативного запалення.

Визначення запалення, етіологія. Морфологічні ознаки запалення. Морфологічні зміни при альтерації, ексудації і проліферації. Класифікація запалення по морфології, перебігу залежно від реактивності організму. Форми ексудативного запалення.

Тема 9. Проліферативне (продуктивне) запалення: з утворенням загострених кондилом, навколо тварин-паразитів, проміжне продуктивне запалення, грануломатозне запалення. Специфічне проліферативне запалення.

Загальна характеристика продуктивного запалення, класифікація, виходи. Проміжне (інтерстиціальне) запалення, морфологія, виход. Грануломатозне запалення, визначення гранулеми, етіологія, стадії гранулеми. Продуктивне запалення з утворенням поліпів і загострених кондилом; локалізація, етіологія, наслідки.

Тема 10. Практичні навички: розділ Порушення крово- та лімфообігу. Запалення.

Відпрацювання практичних навичок.

Змістовий модуль 3.

Патологія імунної системи. Регенерація. Компенсаторно-приспосувальні процеси. Пухлини.

Тема 11. Молекулярно-патоморфологічні основи імунної відповіді. Імунна система у пренатальний і постнатальний період. Патологія імунних процесів: амілоїдоз, реакції гіперчутливості, реакція відторгнення трансплантату. Імунна недостатність. Аутоімунні хвороби.

Первинні та вторинні органи імуногенезу, їх роль в розвитку імунних реакцій.

Типи імунних реакцій. Визначення імунопатологічних процесів, класифікація. Порушення імуногенезу, пов'язані з патологією тимусу і патологією периферичної лімфоїдної тканини. Механізми розвитку реакцій гіперчутливості негайного і сповільненого типу. Класифікація реакцій гіперчутливості. Морфологічна характеристика реакції гіперчутливості сповільненого типу (ГСТ) і гіперчутливості негайного типу (ГНТ). Морфологічна характеристика реакції відторгнення трансплантата. Визначення і класифікація аутоімунних захворювань.

Класифікація імунодефіцитних станів. Класифікація первинних імунодефіцитних синдромів. Комбіновані імунодефіцитні синдроми, види, стан органів імуногенезу, клінічні прояви. Синдроми недостатності клітинного та гуморального імунітету, стан органів імуногенезу, клінічні прояви. Причини розвитку вторинних імунодефіцитних станів.

Тема 12. Регенерація. Структурні основи фізіологічної адаптації органів і клітин. Морфологія процесів акомодатії клітин. Компенсаторно-приспосувальні процеси.

Визначення регенерації, класифікація. Регуляція і фази регенераторного процесу. Характеристика фізіологічної регенерації. Види репаративної регенерації. Характеристика повної та неповної регенерації. Патологічна регенерація, умови виникнення, види. Види загоєння ран. Загоєння ран первинним і вторинним натягненням. Поняття компенсації і пристосування. Стадії компенсаторного процесу. Прояви

приспосовних процесів. Гіпертрофія і гіперплазія, визначення, класифікація. Атрофія, визначення, класифікація. Визначення організації, інкапсуляції, цирозу та склерозу, морфологія. Метаплазія і дисплазія, визначення, морфологічна характеристика. Ступені дисплазії.

Тема 13. Онкогенез. Анатомо-мікроскопічні особливості та види росту доброякісних і злоякісних пухлин. Морфологічна характеристика основних етапів розвитку злоякісних пухлин. Клініко-морфологічна номенклатура пухлин. Пухлини з епітелію: доброякісні органонеспецифічні епітеліальні пухлини, рак (особливості розвитку, метастазування, гістологічні форми).

Номенклатура пухлин з епітелію. Морфологічні особливості пухлин з епітелію без специфічної локалізації. Доброякісні і злоякісні пухлини з покривного епітелію. Морфологічні особливості епітеліальних пухлин окремих органів. Доброякісні пухлини шлунку і кишечника з ентерохромафінних клітин Кульчицького. Органоспецифічні пухлини щитовидної залози, нирок, шкіри: доброякісні і злоякісні. Доброякісні і злоякісні пухлини матки, види, морфологія. Пухлини слинних залоз і ротової порожнини.

Тема 14. Доброякісні та злоякісні неепітеліальні (мезенхімні) пухлини. Саркома: особливості розвитку й метастазування. Пухлини фібробластичного, міофібробластичного та фіброгістіоцитарного генезу. Пухлини з жирової та м'язової тканини, пухлини з судин.

Пухлини, визначення, сучасні теорії канцерогенезу. Морфогенез пухлини, морфогенетичні варіанти виникнення пухлини. Будова пухлини. Види росту пухлин. Атипізм пухлини, визначення, види. Морфологічна характеристика тканинного і клітинного атипізму. Передпухлинні (передракові) стани і зміни, морфологія. Метастазування: види, закономірності, механізми. Рецидив, визначення. Сучасна класифікація пухлин. Морфологічні особливості доброякісних пухлин. Морфологічні особливості злоякісних пухлин. Загальна характеристика і номенклатура пухлин з тканин, які походять з мезенхіми.

Тема 15. Номенклатура та морфологічні особливості пухлин, що походять із меланінутворюючої тканини. Номенклатура і морфологічні особливості пухлин нервової системи.

Меланома, класифікація. Невуси. Класифікація і морфологічні особливості пухлин центральної нервової системи. Доброякісні нейроектодермальні пухлини. Низькодиференційовані і ембріональні нейроектодермальні пухлини. Доброякісні і злоякісні пухлини мозкових оболонок. Зрілі і незрілі пухлини периферичних нервів. Доброякісні і злоякісні пухлини симпатичних гангліїв.

Тема 16. Анемії. Тромбоцитопатії.

Визначення, класифікація та морфологічна характеристика анемій. Визначення, класифікація, морфологічна характеристика тромбоцитопеній та тромбоцитопатій. Класифікація, морфологічна характеристика коагулопатій.

Тема 17. Пухлини гемопоетичної та лімфопроліферативної тканини.

Визначення, класифікація, загальна морфологічна характеристика лейкозів. Види, стадії перебігу, морфологічна характеристика гострого лейкоза. Види, стадії перебігу, морфологічна характеристика хронічного лейкоза. Патогістологічні типи, морфологічна характеристика хвороби Ходжкина, причини смерті. Загальна характеристика, класифікація, морфологічні прояви та прогноз неходжкинських лімфом.

Тема 18. Практичні навички: розділи Імунопатологічні процеси. Регенерація, процеси адаптації та компенсації. Пухлини.

Відпрацювання практичних навичок.

Змістовий модуль 4.

Хвороби серцево-судинної системи. Хвороби нервової системи.

Тема 19. Атеросклероз та артеріосклероз. Ішемічна хвороба серця.

Визначення атеросклероза, фактори ризику, сучасні теорії. Морфогенез макроскопічних змін при атеросклерозі. Морфогенез мікроскопічних змін при атеросклерозі. Клініко-морфологічні форми атеросклерозу, органи ураження при атеросклерозі. Визначення, фактори ризику, зв'язок ішемічної хвороби серця з атеросклерозом і гіпертензією. Морфологія гострого, рецидивуючого та повторного інфаркту міокарда. Наслідки, ускладнення, причини смерті при інфаркті міокарда. Морфологічна характеристика, ускладнення, причини смерті при хронічній ішемічній хворобі серця.

Тема 20. Гіпертензія та артеріосклероз. Гіпертонічна хвороба та симптоматичні артеріальні гіпертензії.

Гіпертонічна хвороба: визначення, фактори ризику. Морфологічні зміни в судинах, серці, зміни в органах при гіпертонічній хворобі.

Тема 21. Церебро-васкулярна хвороба. Хвороба Альцгеймера. Розсіяний склероз. Боковий аміотрофічний склероз. Постреанімаційна енцефалопатія. Хвороби периферійної нервової системи.

Загальна характеристика, класифікація, фонові захворювання і фактори ризику церебро-васкулярної хвороби. Інфаркт (ішемічний інсульт) головного мозку: морфологічна характеристика. Морфологічна характеристика, наслідки геморагічного інсульту. Морфологічна характеристика, ускладнення спонтанного внутрішньочерепного крововиливу. Морфологічна характеристика, ускладнення спонтанного субарахноїдального крововиливу. Морфологічна характеристика, ускладнення хвороби Альцгеймера. Морфологічна характеристика, ускладнення розсіяного склероза. Морфологічна характеристика, ускладнення бокового аміотрофічного склероза. Морфологічна характеристика, ускладнення постреанімаційної енцефалопатії. Морфологічна характеристика, ускладнення хвороб периферійної нервової системи.

Тема 22. Системні захворювання сполучної тканини з аутоімунізацією: ревматизм, системний червоний вовчак, ревматоїдний артрит системна склеродермія, дерматоміозит, хвороба Бехтерева. Хвороби ендокарда та міокарда.

Загальна характеристика системних хвороб сполучної тканини: порушення імунного гомеостазу і системна прогресуюча дезорганізація сполучної тканини при ревматичних хворобах. Морфологія хвороби Бехтерева. Морфогенез, патоморфологія, ускладнення та причини смерті при системному червоному вовчаку. Патологічна анатомія, вісцеральні прояви, ускладнення, причини смерті при системній склеродермії. Патологічна анатомія дерматоміозиту. Ускладнення, причини смерті. Кардіоміопатії, ендокардит Леффлера, ідіопатичний міокардит, набуті вади серця. Системні васкуліти. Патоморфологія системних васкулітів: неспецифічного аортоартеріїта, вузликowego периартеріїта, грануломатоза Вегенера, облітеруючого тромбангіїта. Патологічна анатомія набутих вад серця. Патологічна анатомія набутих (вторинних) кардіоміопатій.

Тема 23. Практичні навички: розділ Хвороби серцево-судинної системи. Хвороби нервової системи.

Відпрацювання практичних навичок.

Змістовий модуль 5.

Хвороби органів дихання. Хвороби органів травлення. Хвороби ендокринної системи. Хвороби сечо-статевої системи. Хвороби кістково-м'язової системи. Хвороби вагітності та післяпологового періоду. Хвороби пре- та перинатального періоду. Патоморфологія гіпо- та авітамінозів. Хвороби, що викликані діяльністю людини та впливом зовнішнього середовища

Тема 24. Захворювання органів дихання.

Морфологічна характеристика гострих бронхітів. Сучасна класифікація пневмоній. Морфологічна характеристика та ускладнення гострої осередкової пневмонії. Морфологічна характеристика та ускладнення лобарної пневмонії. Морфологічна характеристика та ускладнення гострої інтерстиційної пневмонії. Морфологічна характеристика гострих деструктивних процесів легень. Визначення та класифікація хронічних неспецифічних захворювань органів дихання. Морфологічна характеристика та ускладнення хронічного бронхіту. Морфологічна характеристика хронічної обструктивної емфіземи. Морфологічна характеристика та ускладнення бронхоектатичної хвороби. Морфологічна характеристика та ускладнення бронхіальної астми. Морфологічна характеристика ідіопатичного легеневого фіброзу. Пухлини органів дихання. Морфологічна характеристика раку легень.

Тема 25. Хвороби стравоходу, шлунка та кишок.

Хвороби стравоходу: морфологічна характеристика. Морфологічна характеристика хронічного гастрита. Патоморфологія виразкової хвороби. Ускладнення виразкової хвороби. Патоморфологія неспецифічного виразкового коліта. Патоморфологія хвороби Крона. Клініко-морфологічні форми апендицита. Ускладнення апендицита. Пухлини шлунково-кишкового тракту. Рак шлунка. Макроскопічні і гістологічні форми. Особливості метастазування. Пухлини кишки. Пухлини

підшлункової залози, морфологічна характеристика. Пухлини печінки. Рак печінки, морфологічна характеристика. Перітоніти, спайкова хвороба. Визначення. Класифікація, морфологічні ознаки.

Тема 26. Хвороби печінки, жовчовивідної системи та підшлункової залози.

Морфологічна характеристика, прогноз жирового гепатоза. Визначення, морфологічна характеристика, прогноз токсичної дистрофії печінки. Морфогенез, форми, морфологічна характеристика гострого гепатита. Морфологічна характеристика хронічного гепатита, ступінь активності та хронізації. Морфологічна характеристика найважливіших типів цирозу. Патоморфологія жовчно-кам'яної хвороби. Патоморфологія гострого та хронічного холецистита. Морфологічна характеристика, ускладнення гострого та хронічного панкреатита. Пухлини печінки.

Тема 27. Хвороби нирок.

Сучасна клініко-морфологічна класифікація хвороб нирок. Хронічний гломерулонефрит: морфологічна характеристика, наслідки. Класифікація, морфологічні прояви ідіопатичного нефротичного синдрому. Морфологічні прояви мембранозної нефропатії. Морфологічна характеристика, прогноз некротичного нефрозу, тубулоінтерстиційного нефриту, гострого та хронічного пієлонефриту. Морфогенез та морфологічна характеристика нефролітіазу, наслідки Хронічна ниркова недостатність. Нефросклероз.

Тема 28. Гіпоталамо-гіпофізарні порушення. Патологія надниркових залоз. Патологія щитоподібної залози. Патологія ендокринного апарату підшлункової залози.

Морфологічна характеристика, ускладнення та причини смерті при хворобі Іценко-Кушинга. Морфологічна характеристика, ускладнення акромегалії. Морфологічна характеристика нецукрового діабету. Морфологічна характеристика цукрового діабету. Ускладнення цукрового діабету: морфологічна характеристика діабетичної макро- та мікроангіопатії. Мультинодулярний зоб. Морфологічна характеристика, ускладнення, наслідки. Хвороба Грейвса: морфологічні особливості щитовидної залози, вісцеральні прояви. Гіпотиреозидизм. Кретинізм. Мікседема. Морфологічна характеристика. Визначення, патоморфологія тиреоїдита Хашимото. Первинна хронічна недостатність коркової речовини наднирників (хвороба Адисона): морфологічні прояви. Синдром Уотерхауза-Фридеріксена: морфологічні прояви.

Тема 29. Практичні навички: розділ Хвороби органів дихання. Хвороби органів травлення. Хвороби ендокринної системи. Хвороби сечо-статевої системи. Хвороби кістково-м'язової системи. Хвороби вагітності та післяпологового періоду. Хвороби пре- та перинатального періоду. Патоморфологія гіпо- та авітамінозів. Хвороби, що викликані діяльністю людини та впливом зовнішнього середовища.

Відпрацювання практичних навичок.

Змістовий модуль 6.

Тема 30. Захворювання твердих тканин зуба (карієс, некаріозні ураження), пульпіт, періодонтит, періостит, остеомієліт щелепних кісток.

Патологічна анатомія карієсу. Клініко-морфологічні стадії карієсу. Некаріозні пошкодження твердих тканин зуба. Клініко-морфологічна характеристика патологічних станів пульпи і періапикальних тканин зуба. Клініко-морфологічна характеристика реактивних змін пульпи. Клініко-морфологічна характеристика гострого та хронічного пульпіту. Періодонтит. Морфогенез та морфологічні прояви пародонтиту.

Тема 31. Хвороби пародонту, запальні захворювання губ, язика, ясен, слизової оболонки рота.

Патологічна анатомія гінгівіту. Морфологічні форми гінгівіту Зубні відкладення. Патологічна анатомія пародонтиту. Пародонтоз, морфогенез та морфологічні прояви. Ідіопатичний прогресуючий пародонтоліз. Запальні хвороби щелеп. Морфогенетичні прояви. Ускладнення та наслідки. Кісти щелепних кісток. Хвороби губ, язика, м'яких тканин ротової порожнини. Вади розвитку обличчя, шиї та органів ротової порожнини. Морфологічні особливості вад обличчя, шиї та органів ротової порожнини.

Тема 32. Захворювання слинних залоз - клініко-морфологічні особливості слинних залоз запальні захворювання, аутоімунні захворювання, слинокам'яна хвороба, пухлини та пухлиноподібні захворювання слинних залоз.

Хвороби слинних залоз. Сіалоаденіт. Слинокам'яна хвороба. Кісти залоз.

Тема 33. Пухлини та пухлиноподібні процеси органів порожнини рота та щелепних кісток: одонтогенні та неодонтогенні пухлини, папілома, рак органів порожнини рота, передракові зміни (лейкоплакія), неепітеліальні пухлини, пухлини щелепних кісток (остеобластокластома, остеома, остеосаркома, фіброзна дисплазія, херувізм), щелепні кісти (фолікулярна кіста, кератокіста, кіста прорізування). Передпухлинні зміни та пухлини губ, язика, м'яких тканин ротової порожнини.

Пародонтоми. Пухлиноподібні захворювання щелеп. Неодонтогенні та одонтогенні пухлини щелепних кісток. Пухлиноподібні захворювання слинних залоз. Пухлиноподібні захворювання губ, язика, м'яких тканин ротової порожнини.

Тема 34. Практичні навички: Стоматологічна патологія (Підрозділи Захворювання твердих тканин зуба. Хвороби пародонту, запальні захворювання губ, язика, ясен, слизової оболонки рота. Вади розвитку обличчя, шиї та органів ротової порожнини. Захворювання слинних залоз - клініко-морфологічні особливості слинних залоз запальні захворювання, аутоімунні захворювання, слинокам'яна хвороба, пухлини та пухлиноподібні захворювання слинних залоз. Пухлини та пухлиноподібні процеси органів порожнини рота та щелепних кісток. Клініко-морфологічні особливості органів зубощелепної системи та ротової порожнини. Стоматологічні прояви інших захворювань.

Відпрацювання практичних навичок.

Змістовий модуль 7. Патоморфологія інфекційних захворювань.

Тема 35. Загальні поняття інфекційної патології людини. Класифікація інфекційних хвороб. Кишкові інфекційні хвороби. Карантинні інфекції.

Морфологічна характеристика, ускладнення, наслідки, причини смерті при бактеріальній дизентерії. Морфологічна характеристика, ускладнення, наслідки, причини смерті при черевному тифі, сальмонельозі. Карантинні інфекції. Холера: клініко-морфологічні форми, ускладнення, причини смерті. Чума: клініко-морфологічні форми, ускладнення, причини смерті.

Тема 36. Вірусні повітряно-краплинні інфекції. Коронавірусна хвороба. ВІЛ-інфекція та СНІД. Сказ.

Морфологічна характеристика, ускладнення, наслідки, причини смерті при респіраторних вірусних інфекціях, коронавірусній хворобі, ВІЛ-інфекції, сказі. Рікетсиози. Пріонові інфекції. Морфологічна характеристика, ускладнення, наслідки, причини смерті при висипному тифі. Морфологічна характеристика, ускладнення прионових уражень ЦНС. Морфологічна характеристика, ускладнення, причини смерті при СНІДі.

Тема 37. Інфекції дитячого віку.

Морфологічна характеристика, ускладнення, наслідки, причини смерті при скарлатині. Морфологічна характеристика, ускладнення, наслідки, причини смерті при дифтерії. Морфологічна характеристика, ускладнення, наслідки, причини смерті при коклюші.

Тема 38. Туберкульоз. Сепсис. Сифіліс.

Тканинні реакції при туберкульозі. Патологічна анатомія первинного туберкульозного комплексу. Морфологія прогресування первинного туберкульозу. Патологічна анатомія хронічного перебігу первинного туберкульозу. Морфологічна характеристика, ускладнення, наслідки, причини смерті при гематогенному туберкульозі з переважним ураженням легенів. Морфологічна характеристика, ускладнення, наслідки, причини смерті при вторинному туберкульозі. Сучасний патоморфоз туберкульозу.

Клініко-анатомічні форми сепсису: септицемія, септикопемія, септичний (інфекційний) ендокардит. Патоморфологія уродженого сифіліса. Патоморфологія набутого сифіліса. Хвороби, збудниками яких є найпростіші, гельмінти. Мікози. Морфологічна характеристика, ускладнення, наслідки, причини смерті при захворюваннях, спричинених найпростішими: малярії, балантидіазі, амєбіазі. Морфологічна характеристика, ускладнення, наслідки, причини смерті при захворюваннях, спричинених гельмінтами: трихінельозі, ехінококозі, цистицеркозі, опісторхозі, шистосомозі.

Тема 39. Практичні навички: розділ Патоморфологія інфекційних захворювань.

Відпрацювання практичних навичок.

Тема 40. Тестовий контроль знань. Огляд і опис мікро-та макропрепаратів. Підготовка до іспиту.

4. Структура навчальної дисципліни :

Назви тем	Кількість годин			
	Усього	у тому числі		
		лекції	практик и	СРС
Змістовий модуль 1.				
Введення. Морфологія ушкодження і загибелі клітин та тканин.				
Тема 1. Вступ до патоморфології. Предмет і завдання патоморфології. Методи патологоанатомічної діагностики. Основні етапи розвитку патоморфології. Морфологічні зміни клітин як відповідь на стресорне та токсичне пошкодження (паренхіматозні/клітинні дистрофії) Клітинні дистрофії: гіаліново-краплинна, гідропічна, жирова.	4	2	2	
Тема 2. Морфологічні зміни екстрацелюлярного матриксу (строми) як відповідь на пошкодження (стромально-судинні дистрофії). Патоморфологія позаклітинного накопичення складних білків (гіаліноз), жирів та вуглеводів. Виснаження організму.	2		2	
Тема 3. Патоморфологія кумуляції продуктів порушеного метаболізму. Розлади обміну заліза й метаболізму гемоглобіногенних пігментів, Патоморфологічні прояви порушення утворення меланіну, обміну нуклеопротейдів та міді. Звапніння (кальциноз) тканин. Утворення каменів.	2		2	
Тема 4. Некроз-визначення, терміни і фази розвитку, наслідки. Клініко-морфологічні форми некрозу. Патологічна анатомія поліорганної недостатності. Основи Танатологія. Смерть, механізми, ознаки. Біологічні, медичні, соціальні аспекти внаслідок хронічного невиліковного захворювання. Поняття танатогенеза. Структурні механізми припинення діяльності життєво важливих органів при природному перебігу хвороби. Ускладнення припинення роботи серця, легенів, головного мозку, нирок, печінки.	4	2	2	
Тема 5. Практичні навички за розділом: Введення. Морфологія ушкодження і загибель клітин та тканин.	2		2	

<i>Разом за змістовим модулем 1</i>	14	4	10	
Змістовий модуль 2.				
Розлади крово-та лімфообігу. Порушення гемостазу. Запалення.				
Тема 6. Гострі системні розлади кровообігу (гостра коронарна недостатність, шок) та системні розлади кровообігу при хронічній серцевій недостатності та їх наслідки. Регіональні розлади кровообігу (гіперемія, ішемія, плазморагія, кровотеча та крововилив). Порушення утворення й обігу лімфи.	4	2	2	
Тема 7. Порушення гемостазу: геморагічний синдром, тромбоз, ДВЗ-синдром. Емболія. Тромбоемболія легеневої артерії, танатогенез. Порушення іонно-осмотичного і водного балансу.	6		2	4
Тема 8. Запалення: причини, морфогенез. Патоморфологія ексудативного запалення	4	2	2	
Тема 9. Проліферативне (продуктивне) запалення: з утворенням загострених кондилом, навколо тварин-паразитів, проміжне продуктивне запалення, гранульоматозне запалення. Специфічне проліферативне запалення.	2		2	
Тема 10. Практичні навички за розділом: Порушення крово- та лімфообігу. Запалення.	2		2	
<i>Разом за змістовим модулем 2</i>	18	4	10	4
Змістовий модуль 3. Патологія імунної системи. Регенерація. Компенсаторно-приспосувальні процеси. Пухлини.				
Тема 11. Молекулярно-патоморфологічні основи імунної відповіді. Імунна система у пренатальний і постнатальний період. Патологія імунних процесів: амілоїдоз, реакції гіперчутливості, реакція відторгнення трансплантату. Імунна недостатність. Аутоімунні хвороби.	4	2	2	
Тема 12. Регенерація. Структурні основи фізіологічної адаптації органів і клітин. Морфологія процесів акомодатії клітин. Компенсаторно-приспосувальні процеси.	4	2	2	
Тема 13. Онкогенез. Анато-мікроскопічні особливості та види росту доброякісних і злоякісних пухлин. Морфологічна характеристика основних етапів розвитку злоякісних пухлин. Клініко-морфологічна номенклатура пухлин. Пухлини з епітелію: доброякісні органонеспецифічні епітеліальні пухлини, рак (особливості розвитку, метастазування, гістологічні форми).	8	2	2	4
Тема 14. Доброякісні та злоякісні неепітеліальні (мезенхімні) пухлини. Саркома: особливості розвитку й метастазування. Пухлини фібробластичного, міофібробластичного та фіброгістіоцитарного генезу. Пухлини з жирової	2		2	

та м'язової тканини, пухлини з судин.				
Тема 15. Номенклатура та морфологічні особливості пухлин, що походять із меланінутворюючої тканини. Номенклатура і морфологічні особливості пухлин нервової системи.	2		2	
Тема 16. Анемії. Тромбоцитопатії.	2		2	
Тема 17. Пухлини гемопоетичної та лімфопроліферативної тканини	4	2	2	
Тема 18. Практичні навички за розділом : Імунопатологічні процеси. Регенерація, процеси адаптації та компенсації. Пухлини. Хвороби системи крові.	6		2	4
<i>Разом за змістовим модулем 3</i>	32	8	16	8
Змістовий модуль 4. Хвороби серцево-судинної системи. Хвороби нервової системи.				
Тема 19. Атеросклероз та артеріосклероз. Ішемічна хвороба серця.	4	2	2	
Тема 20. Гіпертензія та артеріосклероз. Гіпертонічна хвороба та симптоматичні артеріальні гіпертензії.	2		2	
Тема 21. Церебро-васкулярна хвороба. Хвороба Альцгеймера. Розсіяний склероз. Боковий аміотрофічний склероз. Постреанімаційна енцефалопатія. Хвороби периферійної нервової системи.	6		2	4
Тема 22. Системні захворювання сполучної тканини з аутоімунізацією: ревматизм, системний червоний вовчак, ревматоїдний артрит системна склеродермія, дерматоміозит, хвороба Бехтерева. Хвороби ендокарда та міокарда. Кардіоміопатії, ендокардит Леффлера, ідіопатичний міокардит, набуті вади серця. Системні васкуліти.	8	2	2	4
Тема. 23. Практичні навички за розділом Хвороби серцево-судинної системи. Хвороби нервової системи.	2		2	
<i>Разом за змістовим модулем 4</i>	22	4	10	8
Змістовий модуль 5. Хвороби органів дихання. Хвороби органів травлення. Хвороби ендокринної системи. Хвороби сечо-статевої системи. Хвороби кістково-м'язової системи. Хвороби вагітності та післяпологового періоду. Хвороби пре- та перинатального періоду. Патоморфологія гіпо- та авітамінозів. Хвороби, що викликані діяльністю людини та впливом зовнішнього середовища				
Тема 24. Захворювання органів дихання.	2		2	
Тема 25. Хвороби стравоходу, шлунка та кишок.	4	2	2	
Тема 26. Хвороби печінки, жовчовивідної системи та підшлункової залози.	2		2	
Тема 27. Хвороби нирок.	2		2	
Тема 28. Гіпоталамо-гіпофізарні порушення. Патологія надниркових залоз. Патологія щитоподібної залози. Патологія ендокринного апарату підшлункової залози.	2		2	
Тема 29. Практичні навички за розділом: Хвороби	18		2	16

органів дихання. Хвороби органів травлення. Хвороби ендокринної системи. Хвороби сечостатевої системи. Хвороби кістково-м'язової системи. Хвороби вагітності та післяпологового періоду. Хвороби пре- та перинатального періоду. Патоморфологія гіпо- та авітамінозів. Хвороби, що викликані діяльністю людини та впливом зовнішнього середовища.				
<i>Разом за змістовим модулем 5.</i>	30	2	12	16
Змістовий модуль 6. Стоматологічна патологія.				
Тема 30. Захворювання твердих тканин зуба (карієс, некаріозні ураження), пульпіт, періодонтит, періостит, остеомієліт щелепних кісток.	8	2	2	4
Тема 31. Хвороби пародонту, запальні захворювання губ, язика, ясен, слизової оболонки рота. Вади розвитку обличчя, шиї та органів ротової порожнини.	6		2	4
Тема 32. Захворювання слинних залоз - клініко-морфологічні особливості слинних залоз запальні захворювання, аутоімунні захворювання, слинокам'яна хвороба, пухлини та пухлиноподібні захворювання слинних залоз.	2		2	
Тема 33. Пухлини та пухлиноподібні процеси органів порожнини роту та щелепних кісток: одонтогенні та неодонтогенні пухлини, папілома, рак органів порожнини роту, передракові зміни (лейкоплакія), неепітеліальні пухлини, пухлини щелепних кісток (остеобластокластома, остеома, остеосаркома, фіброзна дисплазія, херувізм), щелепні кісти (фолікулярна кіста, кератокіста, кіста прорізування).	8	2	2	4
Тема 34. Практичні навички за розділом: Захворювання твердих тканин зуба. Хвороби пародонту, запальні захворювання губ, язика, ясен, слизової оболонки рота. Вади розвитку обличчя, шиї та органів ротової порожнини. Захворювання слинних залоз - клініко-морфологічні особливості слинних залоз запальні захворювання, аутоімунні захворювання, слинокам'яна хвороба, пухлини та пухлиноподібні захворювання слинних залоз. Пухлини та пухлиноподібні процеси органів порожнини роту та щелепних кісток.	6		2	4
<i>Разом за змістовим модулем 6.</i>	30	4	10	16
Змістовий модуль 7. Патоморфологія інфекційних захворювань.				
Тема 35. Загальні поняття інфекційної патології людини. Класифікація інфекційних хвороб. Кишкові інфекційні хвороби. Карантинні інфекції.	8	2	2	4
Тема 36. Вірусні повітряно-краплинні інфекції. Коронавірусна хвороба. Рікетсіози. Пріоніві	2		2	

інфекції. ВІЛ-інфекція та СНІД. Сказ.				
Тема 37. Інфекції дитячого віку.	6		2	4
Тема 38. Туберкульоз. Сепсис. Сифіліс.	4	2	2	
Тема 39. Практичні навички за розділом Патоморфологія інфекційних захворювань.	2		2	
Тема 40. Тестовий контроль знань. Огляд і опис мікро-та макропрепаратів. Підготовка до іспиту.	12		2	10
Разом за змістовим модулем 6.	34	4	12	18
Усього годин	180	30	80	70

5. Теми лекційних / семінарських / практичних / лабораторних занять

5.1. Теми лекційних занять

№ з.п.	ТЕМА	Кількість годин
1.	Вступ в патоморфологію. Предмет і завдання патоморфології. Основні етапи розвитку патологічної анатомії. Методи патологоанатомічної діагностики. Клітинні дистрофії: галіново-краплинна, гідропічна, рогова, жирова. Патоморфологія накопичення складних білків (гіаліноз) та ліпідів. Патоморфологія кумуляції продуктів порушеного метаболізму. Розлади обміну заліза й метаболізму гемоглобіногенних пігментів. Патоморфологічні прояви порушення утворення меланіну, обміну нуклеопротейдів та міді. Звапніння (кальциноз) тканин. Утворення каменів.	2,0
2.	Некроз-визначення, терміни і фази розвитку, наслідки. Клініко-морфологічні форми некрозу. Патологічна анатомія поліорганної недостатності. Основи танатології. Смерть, механізми, ознаки. Біологічні, медичні, соціальні аспекти внаслідок хронічного невиліковного захворювання. Поняття танатогенезу. Структурні механізми припинення діяльності життєво важливих органів при природному перебігу хвороби. Найближчі наслідки припинення роботи серця, легень, головного мозку, нирок, печінки.	2,0
3.	Гострі системні розлади кровообігу (гостра коронарна недостатність, шок) та системні розлади кровообігу при хронічній серцевій недостатності та їх наслідки. Регіонарні розлади кровообігу (гіперемія, ішемія, плазморагія, кровотеча та крововилив). Порушення утворення й обігу лімфи. Тромбоз. Емболія.	2,0
4.	Запалення: причини, морфогенез. Патоморфологія ексудативного запалення. Проліферативне (продуктивне) запалення: з утворенням загострених кондиллом, навколо тварин-паразитів, інтерстиційне Продуктивне запалення, гранульоматозне запалення. Специфічне проліферативне запалення.	2,0
5.	Молекулярно-патоморфологічні основи імунної відповіді. Імунна система у пренатальний і постнатальний період. Патологія імунних процесів: амілоїдоз, реакції гіперчутливості, реакція відторгнення трансплантату. Імунна недостатність. Аутоімунні хвороби.	2,0
6.	Регенерація. Структурні основи фізіологічної адаптації органів і клітин. Морфологія процесів акомодатії клітин. Компенсаторно-приспосувальні процеси.	2,0
7.	Онкогенез. Анатоомо-мікроскопічні особливості та види росту доброякісних і злоякісних пухлин. Морфологічна характеристика основних етапів	2,0

	розвитку злоякісних пухлин. Доброякісні та злоякісні неепітеліальні (мезенхімні) пухлини. Саркома: особливості розвитку й метастазування. Пухлини фібробластичного, міофібробластичного та фіброгістіоцитарного генезу. Пухлини з жирової та м'язової тканини, пухлини з судин. Клініко-морфологічна номенклатура пухлин. Пухлини з епітелію: доброякісні епітеліальні пухлини, рак (особливості розвитку й метастазування, основні гістологічні форми). Меланоцитарні пухлини.	
8.	Пухлини гемопоетичної та лімфопрولیферативної тканини.	2,0
9.	Атеросклероз та артеріосклероз. Ішемічна хвороба серця. Гіпертензія та артеріолосклероз. Гіпертонічна хвороба та симптоматичні артеріальні гіпертензії.	2,0
10.	Системні захворювання сполучної тканини з аутоімунізацією: ревматизм, системний червоний вовчак, ревматоїдний артрит системна склеродермія, дерматоміозит, хвороба Бехтерева. Хвороби ендокарда та міокарда: кардіоміопатії, ендокардити, міокардити, набуті вади серця	2,0
11.	Хвороби органів травної системи (гастрити, виразкова хвороба, рак шлунка, гепатити, гепатози, цироз печінки).	2,0
12.	Захворювання твердих тканин зуба (карієс, некаріозні ураження), пульпіт, періодонтит, періостит, остеомієліт щелепних кісток..	2,0
13.	Пухлини та пухлиноподібні процеси органів порожнини роту та щелепних кісток: одонтогенні та неодонтогенні пухлини, папілома, рак органів порожнини роту, передракові зміни (лейкоплакія), неепітеліальні пухлини, пухлини щелепних кісток (остеобластокластома, остеома, остеосаркома, фіброзна дисплазія, херувізм), щелепні кістки (фолікулярна кіста, кератокіста, кіста прорізування).	2,0
14.	Загальні поняття інфекційної патології людини. Класифікація інфекційних хвороб. Кишкові інфекційні хвороби.	2,0
15.	Туберкульоз.	2,0
	РАЗОМ	30

5.2. Теми семінарських занять

Семінарські заняття не передбачені.

5.3. Теми практичних занять

№	Тема	Кількість годин
1.	Тема 1. Практичне заняття 1. Вступ до патоморфології. Предмет і завдання патоморфології. Методи патологоанатомічної діагностики. Основні етапи розвитку патоморфології. Морфологічні зміни клітин як відповідь на стресорне та токсичне пошкодження (паренхіматозні/клітинні дистрофії) Клітинні дистрофії: гіаліново-краплинна, гідропічна, жирова.	2,0
2.	Тема 2. Практичне заняття 2. Морфологічні зміни екстрацелюлярного матриксу (строми) як відповідь на пошкодження (стромально-судинні дистрофії). Патоморфологія накопичення складних білків (гіаліноз), жирів та вуглеводів. Виснаження організму.	2,0
3.	Тема 3. Практичне заняття 3. Патоморфологія кумуляції продуктів порушеного метаболізму. Розлади обміну заліза й метаболізму гемоглобіногенних пігментів, Патоморфологічні прояви порушення утворення меланіну, обміну нуклеопротейдів та міді. Звапніння (кальциноз) тканин. Утворення каменів.	2,0

4.	Тема 4. Практичне заняття 4. Некроз-визначення, терміни і фази розвитку, наслідки. Клініко-морфологічні форми некрозу. Патологічна анатомія поліорганної недостатності. Основи Танатологія. Смерть, механізми, ознаки. Біологічні, медичні, соціальні аспекти внаслідок хронічного невиліковного захворювання. Поняття танатогенеза. Структурні механізми припинення діяльності життєво важливих органів при природному перебігу хвороби. Ускладнення припинення роботи серця, легенів, головного мозку, нирок, печінки.	2,0
5.	Тема 5. Практичне заняття 5. Практичні навички : розділ Порушення крово- та лімфообігу. Запалення.	2,0
6.	Тема 6. Практичне заняття 6. Гострі системні розлади кровообігу (гостра коронарна недостатність, шок) та системні розлади кровообігу при хронічній серцевій недостатності та їх наслідки. Регіональні розлади кровообігу (гіперемія, ішемія, плазморагія, кровотеча та крововилив). Порушення утворення й обігу лімфи.	2,0
7.	Тема 7. Практичне заняття 7. Порушення гемостазу: геморагічний синдром, тромбоз, ДВЗ-синдром. Емболія. Тромбоемболія легеневої артерії, танатогенез.	2,0
8.	Тема 8. Практичне заняття 8. Запалення: причини, морфогенез. Патоморфологія ексудативного запалення	2,0
9.	Тема 9. Практичне заняття 9. Проліферативне (продуктивне) запалення: з утворенням загострених кондилом, навколо тварин-паразитів, проміжне продуктивне запалення, гранульоматозне запалення. Специфічне проліферативне запалення.	2,0
10.	Тема 10. Практичне заняття 10. Практичні навички : розділ Порушення крово- та лімфообігу. Запалення.	2,0
11.	Тема 11. Практичне заняття 11. Молекулярно-патоморфологічні основи імунної відповіді. Імунна система у пренатальний і постнатальний період. Патологія імунних процесів: амілоїдоз, реакції гіперчутливості, реакція відторгнення трансплантату. Імунна недостатність. Аутоімунні хвороби.	2,0
12.	Тема 12. Практичне заняття 12. Регенерація. Структурні основи фізіологічної адаптації органів і клітин. Морфологія процесів акомодатії клітин. Компенсаторно-приспосувальні процеси.	2,0
13.	Тема 13. Практичне заняття 13. Онкогенез. Анатоми-мікроскопічні особливості та види росту доброякісних і злоякісних пухлин. Морфологічна характеристика основних етапів розвитку злоякісних пухлин. Клініко-морфологічна номенклатура пухлин. Пухлини з епітелію: доброякісні органонеспецифічні епітеліальні пухлини, рак (особливості розвитку, метастазування, гістологічні форми).	2,0
14.	Тема 14. Практичне заняття 14. Доброякісні та злоякісні неепітеліальні (мезенхімні) пухлини. Саркома: особливості розвитку й метастазування. Пухлини фібробластичного, міофібробластичного та фіброгістіоцитарного генезу. Пухлини з жирової та м'язової тканини, пухлини з судин.	2,0
15.	Тема 15. Практичне заняття 15. Номенклатура та морфологічні особливості пухлин, що походять із меланінутворюючої тканини. Номенклатура і морфологічні особливості пухлин нервової системи.	2,0
16.	Тема 16. Практичне заняття 16. Анемії. Тромбоцитопатії.	2,0

17.	Тема 17. Практичне заняття 17. Пухлини гемопоетичної та лімфопрولیферативної тканини	2,0
18.	Тема 18. Практичне заняття 18. Практичні навички : розділи Імунопатологічні процеси. Регенерація, процеси адаптації та компенсації. Пухлини.	2,0
19.	Тема 19. Практичне заняття 19. Атеросклероз та артеріосклероз. Ішемічна хвороба серця.	2,0
20.	Тема 20. Практичне заняття 20. Гіпертензія та артеріолосклероз. Гіпертонічна хвороба та симптоматичні артеріальні гіпертензії.	2,0
21.	Тема 21. Практичне заняття 21. Церебро-васкулярна хвороба. Хвороба Альцгеймера. Розсіяний склероз. Боковий аміотрофічний склероз. Постреанімаційна енцефалопатія. Хвороби периферійної нервової системи.	2,0
22.	Тема 22. Практичне заняття 22. Системні захворювання сполучної тканини з аутоімунізацією: ревматизм, системний червоний вовчак, ревматоїдний артрит системна склеродермія, дерматоміозит, хвороба Бехтерева. Хвороби ендокарда та міокарда: кардіоміопатії, ендокардити, міокардити, набуті вади серця.	2,0
23.	Тема 23. Практичне заняття 23. Практичні навички : розділ Хвороби системи крові та серцево-судинної системи.	2,0
24.	Тема 24. Практичне заняття 24. Захворювання органів дихання.	2,0
25.	Тема 25. Практичне заняття 25. Хвороби стравоходу, шлунка та кишок.	2,0
26.	Тема 26. Практичне заняття 26. Хвороби печінки, жовчовивідної системи та підшлункової залози.	
27.	Тема 27. Практичне заняття 27. Хвороби нирок.	2,0
28.	Тема 28. Практичне заняття 28. Гіпоталамо-гіпофізарні порушення. Патологія надниркових залоз. Патологія щитоподібної залози. Патологія ендокринного апарату підшлункової залози.	2,0
29.	Тема 29. Практичне заняття 29. Практичні навички : розділи Хвороби органів дихання. Хвороби органів травлення. Хвороби сечо-статевої системи. Хвороби ендокринної системи. Хвороби кістково-м'язової системи. Хвороби вагітності та післяпологового періоду. Хвороби пре- та перинатального періоду. Патоморфологія гіпо- та авітамінозів. Хвороби, що викликані діяльністю людини та впливом зовнішнього середовища.	2,0
30.	Тема 30. Практичне заняття 30. Захворювання твердих тканин зуба (карієс, некаріозні ураження), пульпіт, періодонтит, періостит, остеомієліт щелепних кісток.	2,0
31.	Тема 31. Практичне заняття 31. Хвороби пародонту, запальні захворювання губ, язика, ясен, слизової оболонки рота. Вади розвитку обличчя, шиї та органів ротової порожнини.	2,0
32.	Тема 32. Практичне заняття 32. Захворювання слинних залоз - клініко-морфологічні особливості слинних залоз запальні захворювання, аутоімунні захворювання, слинокам'яна хвороба, пухлини та пухлиноподібні захворювання слинних залоз.	2,0
33.	Тема 33. Практичне заняття 33. Пухлини та пухлиноподібні процеси органів порожнини рота та щелепних	2,0

	кісток: одонтогенні та неодонтогенні пухлини, папілома, рак органів порожнини рота, передракові зміни (лейкоплакія), неепітеліальні пухлини, пухлини щелепних кісток (остеобластокластома, остеома, остеосаркома, фіброзна дисплазія, херувізм), щелепні кісти (фолікулярна кіста, кератокіста, кіста прорізування).	
34.	Тема 34. Практичне заняття 34. Практичні навички : розділи Захворювання твердих тканин зуба. Хвороби пародонту, запальні захворювання губ, язика, ясен, слизової оболонки рота. Вади розвитку обличчя, шиї та органів ротової порожнини. Захворювання слинних залоз - клініко-морфологічні особливості слинних залоз запальні захворювання, аутоімунні захворювання, слинокам'яна хвороба, пухлини та пухлиноподібні захворювання слинних залоз. Пухлини та пухлиноподібні процеси органів порожнини рота та щелепних кісток.	
35.	Тема 35. Практичне заняття 35. Загальні поняття інфекційної патології людини. Класифікація інфекційних хвороб. Кишкові інфекційні хвороби.	2,0
36.	Тема 36. Практичне заняття 36. Вірусні повітряно-краплинні інфекції. Коронавірусна хвороба. ВІЛ-інфекція та СНІД. Сказ.	2,0
37.	Тема 37. Практичне заняття 37. Інфекції дитячого віку.	2,0
38.	Тема 38. Практичне заняття 38. Туберкульоз. Сепсис. Сифіліс.	2,0
39.	Тема 39. Практичне заняття 39. Практичні навички : розділ Патоморфологія інфекційних захворювань.	2,0
40.	Тема 40. Практичне заняття 40. Тестовий контроль знань. Огляд і опис мікро-та макропрепаратів. Підготовка до іспиту.	2,0
	Всього	80

5.4 Самостійна робота

№	ТЕМА	Кількість годин
1.	Тема 1. Порушення іонно-осмотичного та водного балансу, кислотно-основного стану. Підготовка до практичного заняття 7.	4
2.	Тема 2. Особливості пухлин дитячого віку. Ембріональні пухлини. Герміногенні пухлини. Тератоми та тератобластоми. Пухлини «дорослого типу». Підготовка до практичного заняття 18.	4
3.	Тема. 3. Органоспецифічні пухлини з епітелію. Підготока до теми 13.	4
4.	Тема. 4. Церебро-васкулярні хвороби. Постреанімаційна енцефалопатія та синдром смерті мозку. Нейродегенеративні (нейродистрофічні) (хвороба Альцгеймера) та демієлінізуючі захворювання (розсіяний склероз). Неврити (нейропатії). Підготовка до практичного заняття 21.	4
5.	Тема 5. Системні васкуліти: вузликовий періартеріїт, артеріїт Такаюсу, скроневий (гігантоклітинний) артеріїт, гранульоматоз Вегенера, облітераційний тромбангіїт, хвороба Кавасакі, Пурпура Шенляйн-Геноха,	4

	хвороба і синдром Рейно. Синдром Шегрена. Підготовка до практичного заняття 22.	
6.	Тема 6. Захворювання кістково-м'язової системи. Паратиреоїдна остеодистрофія, остеопетроз, хвороба Педжета, фіброзна дисплазія, остеомієліт, хвороби суглобів, м'язові дистрофії, міастенія. Кісткоутворювальні та хрящоутворювальні пухлини. Підготовка до практичного заняття 29.	4
7.	Тема 7. Патологія зміни хвороб, пов'язаних з харчуванням. Променева хвороба, лікарняна хвороба. Професійні хвороби. Підготовка до практичного заняття 29.	4
8.	Тема 8. Хвороби жіночої та чоловічої статеві системи. Патологія вагітності, післяпологового періоду і плаценти. Захворювання молочної залози. Підготовка до практичного заняття 29.	4
9.	Тема 9. Пре- та перинатальна патологія Підготовка до практичного заняття 29.	4
10.	Тема 10. Клініко-морфологічні особливості органів зубощелепної системи та ротової порожнини. Підготовка до практичного заняття 30.	4
11.	Тема 11. Стоматологічні прояви інших захворювань. Підготовка до практичного заняття 31.	4
12.	Тема 12. Передпухлинні зміни та пухлини губ, язика, м'яких тканин ротової порожнини. Підготовка до практичного заняття 33.	4
13.	Тема 13. Вади розвитку обличчя, шиї та органів ротової порожнини. Підготовка до практичного заняття 34.	4
14.	Тема 14. Хвороби, збудниками яких є найпростіші та гельмінти. Підготовка до практичного заняття 35.	4
15.	Тема 15. Інфекції дитячого віку. Підготовка до практичного заняття 37.	4
16.	Тема 16. Підготовка до іспиту. Підготовка до практичного заняття 40.	10
	РАЗОМ СРС з дисципліни	70

6. Індивідуальні завдання

Не передбачено.

7. Методи навчання

Лекції: розповідь, пояснення, бесіда.

Практичні заняття: бесіда, вирішення клінічних ситуаційних задач, відпрацювання навичок мікроскопічної та макроскопічної діагностики патологічних процесів в органах і тканинах, проведення диференційної діагностики з використанням основних методів патоморфологічних досліджень, удосконалення навичок інтерпретувати патологію клітини та обґрунтовувати клініко-морфологічні характеристики загальнопатологічних процесів, що обумовлюють прояви хвороб, удосконалення навичок визначати наслідки різноманітних патологічних станів.

Самостійна робота: самостійна робота з рекомендованою основною та додатковою літературою, з електронними інформаційними ресурсами, самостійна робота з банком тестових завдань Крок-1, самостійна робота з альбомом, підготовка до іспиту. Здобувачам вищої освіти рекомендується вести альбоми, в яких вони описують на кожному занятті макроскопічні та мікроскопічні зміни органів, тканин

і клітин при тих чи інших патологічних процесах та замальовують окремі мікропрепарати, відповідають та записують відповіді на тести з бази ліцензійного іспиту КРОК.

8. Форми контролю та методи оцінювання (у т.ч. критерії оцінювання результатів навчання)

Поточний контроль: усне опитування, тестування, оцінювання виконання практичних навичок, розв'язання ситуаційних патоморфологічних завдань, оцінювання активності на занятті. Засоби діагностики рівня підготовки здобувачів вищої освіти: розв'язування тестових завдань з бази ліцензійного іспиту КРОК; структурований за процедурою контроль практичних навичок та умінь (оцінка знань та вмінь аналізувати та трактувати макро- та мікроскопічні зміни клітин, тканин, органів і систем при тих чи інших патологічних процесах); співбесіда.

Підсумковий контроль: іспит.

Іспит – форма підсумкового контролю, що відбувається як окремий контрольний захід. Іспити приймають екзаменатори, які затверджуються на засіданні кафедри та подаються до навчального відділу Університету.

Іспити складаються здобувачами: в період екзаменаційних сесій наприкінці весняного семестру згідно з розкладом. Методика проведення підсумкового контролю з освітньої компоненти у формі іспиту є уніфікованою та передбачає використання стандартизованих форм.

Оцінювання поточної навчальної діяльності на практичному занятті

При оцінюванні засвоєння кожної теми здобувачу вищої освіти виставляються оцінки за 4-ри бальною (традиційною) шкалою («2», «3», «4», «5»).

1. Оцінювання теоретичних знань з теми заняття:

- методи: опитування, вирішення ситуаційної клінічної задачі, тестів
- максимальна оцінка – 5, мінімальна оцінка – 3, незадовільна оцінка – 2.

2. Оцінка практичних навичок з теми заняття:

- методи: оцінювання правильності виконання практичних навичок
- максимальна оцінка – 5, мінімальна оцінка – 3, незадовільна оцінка – 2.

Оцінка за одне практичне заняття є середньоарифметичною за всіма складовими і може мати лише цілу величину (5, 4, 3, 2), яка округлюється за методом статистики.

Критерії поточного оцінювання на практичному занятті:

Оцінка	Критерії оцінювання
«5»	Здобувач знає програму в повному обсязі, ілюструючи відповіді різноманітними прикладами; дає вичерпно точні та ясні відповіді без будь-яких навідних питань; викладає матеріал без помилок і неточностей; виконує практичні завдання різного ступеню складності (вирішує ситуаційні клінічні задачі, тести, вміє діагностувати патологічні процеси в органах і тканинах за алгоритмом).
«4»	Здобувач знає всю програму і добре розуміє її, відповіді на питання викладає правильно, послідовно та систематично, але вони не є вичерпними, хоча на додаткові питання здобувач освіти відповідає без помилок; виконує практичні завдання, відчувачи складності лише у найважчих випадках (орієнтується в межах вищезазначених питань та вміє діагностувати патологічні процеси в органах і тканинах за алгоритмом);
«3»	Ставиться здобувачеві на основі його знань всього об'єму програми з предмету та задовільному рівні розуміння його. Здобувач спроможний вирішувати спрощені завдання за допомогою навідних питань; виконує практичні навички, відчувачи складності у простих випадках; не спроможний самостійно систематично викласти відповідь, але на прямо поставлені запитання відповідає правильно (має поверхневе уявлення про патологічні стани та не вміє діагностувати патологічні процеси в

	органах і тканинах за алгоритмом).
«2»	Здобувач не володіє матеріалом, не знає ні одного з вищезазначених питань, або знає менш ніж на 50% питань та не вміє діагностувати патологічні процеси в органах і тканинах за алгоритмом.

До підсумкового контролю у формі іспиту допускаються лише ті здобувачі, які виконали вимоги навчальної програми з дисципліни, не мають академічної заборгованості, їх середній бал за поточну навчальну діяльність з дисципліни становить не менше 3,00 та вони склали тестовий контроль за тестами «КРОК - 1» не менш ніж на 90% (50 завдань). Тестовий контроль за тестами «КРОК – 1» проводиться в Навчально-виробничому комплексі інноваційних технологій навчання, інформатизації та внутрішнього моніторингу якості освіти Університету на останньому занятті напередодні іспиту.

Оцінювання самостійної роботи здобувача вищої освіти. Самостійна робота здобувача вищої освіти, яка передбачена темою заняття поряд із аудиторною роботою, оцінюється під час поточного контролю теми на відповідному занятті. Засвоєння тем, які виносяться лише на самостійну роботу, перевіряється під час підсумкового контролю.

Оцінювання результатів навчання під час підсумкового контролю (іспиту)

Зміст оцінюваної діяльності	Кількість балів
Відповідь на теоретичне запитання.	1
Відповідь на теоретичне запитання.	1
Відповідь на теоретичне запитання.	1
Практичне завдання: діагностування патології в мікропрепараті	1
Практичне завдання: опис та діагностування патології в макропрепараті	1

Методика проведення підсумкового контролю у формі іспиту є уніфікованою та передбачає використання стандартизованих форм. Кількість питань (130), які виносяться на іспит відповідає обсягу кредитів (7), відведених на вивчення навчальної дисципліни.

Форма білету є стандартизованою та складається зі структурних елементів (складників): теоретичні питання (3) та практичні завдання (2) (діагностування патології в мікропрепараті та опис та діагностування патології в макропрепараті). Теоретичні питання є короткими, простими, зрозумілими, чіткими та прозорими, повна відповідь на одне теоретичне питання триває не більше 5 хвилин. Практичні завдання є чітко та зрозуміло сформульованими, повна відповідь на одне практичне питання триває не більше 5 хвилин. Таймінг іспиту є стандартним – не більше 30 хвилин.

До кожного білету складається чек - лист (еталон відповідей), який передбачає повну кореляцію із білетом, містить аналогічну кількість структурних елементів (складників), має еталони відповідей, які є обов'язковими для надання повних відповідей на поставлені питання.

Під час іспиту, здобувач отримує білет, а екзаменатори використовують чек - лист до відповідного білету з еталонними відповідями та визначають, які обов'язкові складові відповіді було названо або не названо здобувачем.

Загальна оцінка за іспит складається як середньо арифметична всіх отриманих оцінок за відповіді на поставлені теоретичні питання та практичні завдання за традиційною чотирибальною шкалою, округлене до двох знаків після коми.

Іспит проводиться в Навчально-виробничому комплексі інноваційних технологій навчання, інформатизації та внутрішнього моніторингу якості освіти Університету в період екзаменаційних сесій наприкінці семестру (осіннього та весняного) згідно з розкладом.

9. Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти

Отриманий середній бал за навчальну дисципліну для здобувачів, які успішно опанували роботу

програму навчальної дисципліни, конвертується з традиційної чотирибальної шкали у бали за 200-бальною шкалою, як наведено у таблиці:

Таблиця конвертації традиційної оцінки у багатобальну шкалу

Національна оцінка за дисципліну	Сума балів за дисципліну
Відмінно («5»)	185 – 200
Добре («4»)	151 – 184
Задовільно («3»)	120 – 150
Незадовільно («2»)	Нижче 120

Багатобальна шкала (200-бальна шкала) характеризує фактичну успішність кожного здобувача із засвоєння освітньої компоненти. Конвертація традиційної оцінки (середній бал за навчальну дисципліну) в 200-бальну виконується інформаційно-технічним відділом Університету.

Відповідно до отриманих балів за 200-бальною шкалою, досягнення здобувачів оцінюються за рейтинговою шкалою ECTS. Подальше ранжування за рейтинговою шкалою ECTS дозволяє оцінити досягнення здобувачів з освітньої компоненти, які навчаються на одному курсі однієї спеціальності, відповідно до отриманих ними балів.

Шкала ECTS є відносно-порівняльною рейтинговою, яка встановлює належність здобувача до групи кращих чи гірших серед референтної групи однокурсників (факультет, спеціальність). Оцінка «А» за шкалою ECTS не може дорівнювати оцінці «відмінно», а оцінка «В» – оцінці «добре» тощо. При конвертації з багатобальної шкали межі оцінок «А», «В», «С», «D», «Е» за шкалою ECTS не співпадають з межами оцінок «5», «4», «3» за традиційною шкалою. Здобувачі, які одержали оцінки «FX» та «F» («2») не вносяться до списку здобувачів, що ранжуються. Оцінка «FX» виставляється здобувачам, які набрали мінімальну кількість балів за поточну навчальну діяльність, але яким не зарахований підсумковий контроль. Оцінка «F» виставляється здобувачам, які відвідали усі заняття з дисципліни, але не набрали середнього балу (3,00) за поточну навчальну діяльність і не допущені до підсумкового контролю.

Здобувачі, які навчаються на одному курсі (однієї спеціальності), на підставі кількості балів, набраних з дисципліни, ранжуються за шкалою ECTS таким чином:

Конвертація традиційної оцінки з дисципліни та суми балів за шкалою ECTS

Оцінка за шкалою ECTS	Статистичний показник
A	Найкращі 10% здобувачів
B	Наступні 25% здобувачів
C	Наступні 30% здобувачів
D	Наступні 25% здобувачів
E	Наступні 10% здобувачів

10. Методичне забезпечення

- Робоча програма навчальної дисципліни
- Тематичні плани лекцій, практичних занять, СРС;
- Силабус навчальної дисципліни
- Підручники:
  1. Патоморфологія : нац. підруч. / В.Д. Марковський, В.О. Туманський, І.В. Сорокіна [та ін.]; за ред. В.Д. Марковського, В.О. Туманського. – К.: ВСВ «Медицина», 2015. – 936с.
- Мультимедійні презентації
- Відео презентації лекцій.
- Ситуаційні патоморфологічні завдання

- Методичні розробки практичних занять, СРС та лекцій
- Електронний банк тестових завдань за підрозділами з дисципліни (база тестів з патоморфології для підготовки складання ліцензійного іспиту КРОК-1, теоретичні питання);
- Учбові таблиці (1200), стенди;
- Музей з колекцією мікро- та макропрепаратів (1000 та 500 шт. відповідно).
- Мікроскопи студентські.
- Мікроскопи професійні з відеокамерами.
- Ноутбук.
- Мультимедійний проектор.

11. Питання для підготовки до підсумкового контролю

1. Морфогенез та морфологія внутрішньоклітинного накопичення білків, вуглеводів та ліпідів.
2. Морфогенез та морфологія позаклітинного накопичення білків, вуглеводів та ліпідів.
3. Морфогенез та морфологія патологічного накопичення ендogenous і екзогенних пігментів.
4. Морфогенез та морфологія порушень мінерального обміну.
5. Пошкодження і загибель клітин та тканин. Некроз і апоптоз – морфологічні прояви.
6. Структурні механізми та клініко-патологоанатомічна характеристика основних періодів танатогенезу. Смерть: визначення, ознаки і термін розвитку.
7. Морфологія та наслідки порушень при різних видах гіперемій.
8. Морфогенез та патоморфологія ішемії. Морфогенез та патоморфологія інфаркту.
9. Визначення та морфогенез видів кровотечі, крововиливу.
10. Патоморфологія, наслідки плазморагії. Стаз.
11. Патоморфологія, види, наслідки емболії.
12. Морфогенез, патоморфологія, наслідки шоку.
13. Морфогенез, патоморфологія, наслідки тромбозу, ДВЗ-синдрому.
14. Види, морфологічна характеристика, клінічне значення ексудативного запалення
15. Визначення, морфологічні особливості, наслідки проліферативного запалення.
16. Морфологічна характеристика різних видів гіперчутливості.
17. Патоморфологічна характеристика аутоімунних хвороб.
18. Системний амілоїдоз (первинний, вторинний) та локалізований амілоїдоз: морфологічна характеристика.
19. Визначення, види, морфологічна характеристика гіпертрофії (гіперплазії).
20. Визначення, види, морфологічна характеристика атрофії.
21. Визначення, види, морфологічна характеристика метаплазії.
22. Фазний характер перебігу процесів компенсації в патологічних умовах. Склероз.
23. Визначення, види, морфологічна характеристика гіпертрофії. Морфо-функціональні особливості гіпертрофії міокарду.
24. Види регенерації: фізіологічна, репаративна, патологічна. Морфогенез регенераторного процесу.
25. Грануляційна тканина: морфологічна характеристика. Види загоювання ран.
26. Визначення пухлинного росту. Сучасні теорії канцерогенезу.
27. Визначення дисплазії, її види. Передпухлинні (передракові) стани і зміни, морфологія.
28. Особливості пухлинної клітини. Морфогенез та гістогенез пухлин. Види росту пухлин.
29. Морфологічні особливості доброякісних пухлин. Морфологічні особливості злоякісних пухлин.
30. Метастазування: види, закономірності, механізми. Системні неметастатичні впливи.
31. Морфологічні особливості доброякісних та злоякісних пухлин з тканин, що походять з мезенхіми. Шляхи метастазування саркоми.
32. Морфологічні особливості пухлин центральної нервової системи. Особливості метастазування пухлин центральної нервової системи.

33. Морфологія пухлин, що походять із меланінутворюючої тканини. Невуси, меланоми, їх морфологічні форми.
34. Морфологічні особливості пухлин з епітелію без специфічної локалізації: доброякісних (папіллома, аденома) та злоякісних (рак).
35. Морфологічні особливості пухлин у дітей (дизонтогенетичні пухлини, тератоми та тератобластоми, пухлини з камбіальних ембріональних тканин).
36. Пухлини дитячого віку, що розвиваються за типом пухлин дорослих – морфологічні прояви.
37. Визначення, класифікація та морфологічна характеристика анемії.
38. Патоморфологія тромбоцитопеній та тромбоцитопатій. Морфологічна характеристика коагулопатій.
39. Загальна морфологічна характеристика лейкозів. Патоморфологія хронічного лейкозу
40. Морфологічна характеристика хвороби Ходжкина. Загальна характеристика та морфологічні прояви неходжкинських лімфом.
41. Види, морфологічна характеристика гранульоматозного запалення. Специфічне запалення.
42. Визначення, загальна морфологічна характеристика первинної і вторинної імунної недостатності.
43. Загальна морфологічна характеристика лейкозів. Морфологічна характеристика гострого лейкозу.
44. Морфологічні особливості пухлин вегетативної та периферійної нервової системи.
45. Патоморфологія атеросклерозу (макроскопічні та мікроскопічні зміни при атеросклерозі)
46. Клініко-морфологічні форми атеросклерозу, органні ураження при атеросклерозі.
47. Морфологія інфаркту міокарда; наслідки, ускладнення, причини смерті.
48. Морфологічна характеристика, ускладнення, причини смерті при хронічній ішемічній хворобі серця.
49. Морфологічні зміни в судинах, серці, зміни в органах при гіпертонічній хворобі.
50. Загальна характеристика системних хвороб сполучної тканини. Патоморфологія ревматизму.
51. Загальна характеристика церебро-васкулярної хвороби. Патоморфологія ішемічного та геморагічного інсульту (інфаркту) головного мозку.
52. Гострі бронхіти: морфологічна характеристика.
53. Сучасна класифікація пневмоній. Морфологічна характеристика та ускладнення гострої осередкової пневмонії.
54. Лобарна пневмонія: морфологічна характеристика та ускладнення.
55. Хвороби стравоходу: морфологічна характеристика. Патоморфологія характеристика хронічного гастриту.
56. Патоморфологія виразкової хвороби. Ускладнення виразкової хвороби.
57. Морфологічна характеристика, ускладнення та причини смерті при хворобі Іценко-Кушинга.
58. Морфологічна характеристика, ускладнення акромегалії.
59. Морфологічна характеристика нецукрового діабету.
60. Патоморфологія цукрового діабету. Морфологічна характеристика діабетичної макро- та мікроангіопатії.
61. Хвороба Грейвса (дифузний токсичний зоб, Базедова хвороба): морфологічні особливості щитоподібної залози, вісцеральні прояви.
62. Гіпотиреоїдизм. Кретинізм. Мікседема. Морфологічна характеристика.
63. Морфологічні особливості гіперпаратиреозу. Морфологічні зміни кісток при гіперпаратиреїдній дистрофії.
64. Первинна хронічна недостатність коркової речовини надниркових залоз (хвороба Адисона): морфологічні прояви.
65. Патологічна морфологія запальних захворювань та передракових процесів шийки матки.
66. Морфологічні прояви запальних захворювань ендометрія та міометрія.
67. Морфологічна характеристика запальних та незапальних (фіброзно-кістозних) процесів молочних залоз.
68. Патоморфологія доброякісної нодулярної гіперплазії передміхурової залози. Морфологія орхіту.
69. Карієс: визначення, теорії розвитку, класифікація.
70. Карієс: клініко-морфологічні стадії карієсу.
71. Некаріозні пошкодження твердих тканин зуба.

72. Особливості карієсу у дітей. Ускладнення карієсу.
Клініко-морфологічна характеристика патологічних станів пульпи.
73. Періодонтит. Морфогенез та морфологічні прояви пародонтиту.
74. Патологічна анатомія гінгівіту. Морфологічні форми гінгівіту.
75. Патологічна анатомія пародонтиту.
76. Пародонтоз, морфогенез та морфологічні прояви.
77. Запальні хвороби щелеп. Морфогенетичні прояви. Ускладнення та наслідки.
78. Кісти щелепних кісток: морфологічна характеристика.
79. Хвороби слинних залоз. Сіалоаденіт. Слинокам'яна хвороба. Кісти залоз.
80. Хвороби губ, язика, м'яких тканин ротової порожнини. Хейліт. Глосит. Стomatит.
81. Пародонтоми: визначення, морфологічна характеристика.
82. Пухлиноподібні захворювання щелеп (лицевого скелету).
83. Неодонтогенні пухлини щелепних кісток.
84. Одонтогенні пухлини щелепних кісток.
85. Пухлини та пухлиноподібні захворювання слинних залоз.
86. Пухлини та пухлиноподібні захворювання губ, язика, м'яких тканин ротової порожнини.
87. Ідіопатичний прогресуючий пародонтоліз.
Клініко-морфологічні форми апендициту. Ускладнення апендициту.
90. Загальна морфологічна характеристика інфекційного процесу.
91. Морфологічна характеристика, ускладнення, наслідки, причини смерті при бактеріальній дизентерії.
92. Морфологічна характеристика, ускладнення, наслідки, причини смерті при черевному тифі.
93. Морфологічна характеристика, ускладнення, наслідки, причини смерті при сальмонельозі.
94. Морфологічна характеристика, ускладнення, наслідки, причини смерті при респіраторних вірусних інфекціях.
95. Морфологічна характеристика, ускладнення, наслідки, причини смерті при висипному тифі.
96. Морфологічна характеристика, ускладнення інфекційних захворювань мозку (вірусний, кліщовий енцефаліт).
97. Морфологічна характеристика, ускладнення прионових уражень ЦНС.
98. Морфологічна характеристика, ускладнення, причини смерті при СНІДі.
99. Морфологічна характеристика кору та епідемічного паротиту.
100. Морфологічна характеристика, ускладнення, наслідки, причини смерті при дифтерії.
101. Морфологічна характеристика, ускладнення, наслідки, причини смерті при скарлатині.
102. Патологічна анатомія первинного туберкульозного комплексу. Морфологія прогресування первинного туберкульозу.
103. Морфологічна характеристика гематогенного туберкульозу з переважним ураженням легенів.
104. Патоморфологія гематогенного туберкульозу з переважним ураженням внутрішніх органів та кісткової системи.
105. Морфологічна характеристика, ускладнення, наслідки, причини смерті при вторинному туберкульозі.
106. Клініко-анатомічні форми сепсису: септицемія, септикопемія, септичний (інфекційний) ендокардит.
107. Холера: клініко-морфологічні форми, ускладнення, причини смерті.
108. Патоморфологія уродженого сифілісу.
109. Патоморфологія набутого сифілісу.
110. Морфологічна характеристика трихінельозу, ехінококозу, цистицеркозу та опісторхозу.

11.1 Перелік мікропрепаратів, діагностування в яких патологічних процесів є практичними навичками до складання іспиту

1. Гіаліноз судин
2. Шкіра при хворобі Адіссона

3. Гемосидероз легень
4. Ішемічний інфаркт селезінки
5. Мускатна печінка
6. Набряк легень
7. Фібринозний епікардит
8. Флегмона м'язів, жирової тканини
9. Гігантоклітинна гранульома
10. Актиномікоз
11. Бура атрофія печінки
12. Грануляційна тканина
13. Скір
14. Плоскоклітинний рак з ороговінням
15. Меланома
16. Інфаркт міокарду з організацією
17. Атеросклероз коронарних артерій
18. Тромбоз судин
19. Бронхопневмонія
20. Емфізема легень
21. Флегмонозний апендицит
22. Цироз печінки
23. Туберкульоз легень
24. Жирова дистрофія печінки
25. Абсцес слюної залози
26. Аденома слюної залози
27. Остеобластокластома
28. Гігантоклітинний епуліс
29. Цитомегалія
30. Ендоцервікоз

11.2 Перелік макропрепаратів, діагностування в яких патологічних процесів є практичними навичками до складання іспиту

1. Жирова дистрофія печінки
2. Камені нирки
3. Гангрена кінцівки
4. Інфаркт селезінки
5. Інфаркт міокарду
6. Кіста мозку
7. Фібринозний епікардит
8. Амілоїдоз нирки
9. Гіпертрофія серця
10. Гідронефроз. Нефролітіаз.
11. Фіброміома матки
12. Остеосаркома
13. Гемангіома печінки
14. Папілома сечового міхура
15. Метастази меланоми в печінку
16. Селезінка при лімфогранулематозі
17. Атеросклероз аорти
18. Постінфарктний кардіосклероз
19. Крововилив в головний мозок
20. Ревматичний бородавчастий ендокардит

21. Первинно-зморщена нирка
22. рупозна пневмонія (ст. сірого опечінкування)
23. Хронічна виразка шлунку
24. Колоїдний зуб
25. Гіпертрофія передміхурової залози
26. Фібринозний коліт при дизентерії
27. Гнійний лептоменінгіт
28. Дифтерія трахеї та бронхів
29. Кавернозний туберкульоз
30. Сифілітична печінка

12. Рекомендована література

Основна:

1. Аналіз макропрепаратів та тестові завдання з патоморфології. Модуль I (Частина 1). Навчальний посібник для студентів вищих медичних закладів освіти : / В.В. Іліка. – Чернівці, БДМУ, 2023. – 150 с.
2. Аналіз макропрепаратів та тестові завдання з патоморфології. Модуль I (Частина 2). Навчальний посібник для студентів вищих медичних закладів освіти : / О.В. Гарвасюк. – Чернівці, БДМУ, 2023. – 150 с.
3. Атлас мікропрепаратів з патоморфології / І.І. Старченко, Б.М. Филенко, Н.В.Ройко та ін.; ВДНЗУ “УМСА”.- Полтава, 2018.-190с
4. Основи патології за Роббінсом: у 2 томах. Том 1 / Віней Кумар, Абул К. Аббас, Джон К. Астер; переклад 10-го англ. видання. Видавництво: Всеукраїнське спеціалізоване видавництво “Медицина”. – X II. – 2019. – 420с.
5. Основи патології за Роббінсом: у 2 томах. Том 1 / Віней Кумар, Абул К. Аббас, Джон К. Астер; переклад 10-го англ. видання. Видавництво: Всеукраїнське спеціалізоване видавництво “Медицина”. – X II. – 2019. – 420с.
6. Патоморфологія. Загальна патоморфологія: навчальний посібник / за ред. Я.Я. Боднара, В.Д. Волошина, А.М. Романюка, В.В. Гаргіна. - Нова Книга, 2020. - 248 с.
7. Патоморфологія основних завврювань серцево-судинної системи: навчальний посібник / І.І. Старченко, Б.М. Филенко, Н.В. Ройко. – Полтава: “УМСА”. – 2019. – 150с.

Додаткова:

1. Патоморфологія : нац. підруч. / В.Д. Марковський, В.О. Туманський, І.В. Сорокіна [та ін.]; за ред. В.Д. Марковського, В.О. Туманського. – К.: ВСВ «Медицина», 2015. – 936с.

13. Електронні інформаційні ресурси

1. <http://moz.gov.ua> – Міністерство охорони здоров'я України
2. www.ama-assn.org – Американська медична асоціація / American Medical Association
3. www.who.int – Всесвітня організація охорони здоров'я
4. www.dec.gov.ua/mtd/home/ - Державний експертний центр МОЗ України
5. <http://bma.org.uk> – Британська медична асоціація
6. www.gmc-uk.org - *General Medical Council (GMC)*
7. www.bundesaerztekammer.de – Німецька медична асоціація
8. <http://library.med.utah.edu/WebPath/webpath.html> - Патологічна лабораторія
9. <http://www.webpathology.com/> - Web Pathology

